

opinie

De onverschillige logica van het beddenhuis

OUDERENZORG Veel woonzorgcentra lijken op ziekenhuizen: het zijn grote complexen met kleine kamers en lange gangen. Die vormgeving was een van de oorzaken van de grote opsluiting tijdens de coronacrisis, schrijft Gideon Boie.

Gideon Boie
Docent en onderzoeker faculteit architectuur (KU Leuven).

Al wekenlang meten we de schade op in de woonzorgcentra (wzc's). Het leed bij wie naasten heeft verloren, is groot. Maar ook voor de overlevenden was het slot op deur een beproeving. De getuigenissen die de Vlaamse Ombudsdienst verzamelde, waren schrijnend (*DS 4 juli*). Filosoof Lieven De Caeter heeft de lockdown omschreven als een coronalimbo: een vreemde tussentoestand waar het leven opgeschort was. Het limbo was voor niemand erger dan voor de vrijwillige gevangenen van de woonzorgcentra.

De lockdown heeft voor de bewoners niets goeds gebracht, behalve dat ze geleerd hebben om te skypen met een tablet. Geen wonder dat de roep voor hervorming groot is. De kranten staan vol voorstellen over institutionele hervormingen, beleidsmatige bijsturing, personeelsbezetting en opleiding. Sommigen pleiten ervoor

het roer om te gooien en te kiezen voor kleine familiale huizen, zoals Hilde Kieboom van Sant'Egidio in deze krant deed (*DS 7 juli*). Maar de paradigmashift zal pas slagen als we de ruimtelijke infrastructuur van wzc's zelf ook herdenken.

Ruimte stond centraal in de strijd tegen covid-19 in de wzc's. Om besmette bewoners te kunnen afzonderen, moest het personeel vliegensvlug afdelingen herindelen. Eetkamers werden afgesloten, bewoners moesten op de kamer blijven en cafetaria's veranderden in urgentie-eenheden. Het terras kreeg een omheining. Op de koop toe ging de voordeur onherroepelijk op slot. Bezoekers konden zich aanmelden voor de babbelbox. Alleen een vensterbezoek kon nog.

De grote opsluiting was een centrale maatregel in de (bio)politiek om de coronacrisis te bezweren in de wzc's.

In de sanitaire crisis telde de individuele bewoner even niet meer mee, mensenrechten werden tussen haakjes gezet. Centraal stond de gezondheid van het hele lichaam, het wzc. De bewoner moest binnen blijven, de bezoeker buiten: dat sloot alvast één risicofactor uit. Het verzorgend personeel kon het virus evengoed binnenbrengen, maar dat zou controleerbaar zijn.

Een aparte wereld

Woonzorgcentra zijn een welzijnsbevoegdheid geworden, maar in de praktijk blijven ze eruitzien als kleine ziekenhuizen. Ik heb het niet zozeer over de bestaande rusthuizen, die gebouwd zijn in de vorige eeuw. Ik bedoel vooral de vele nieuwbouwprojecten in Vlaanderen, zowel publiek als privaat. Natuurlijk kun je goede voorbeelden vinden, maar in de meeste gevallen blijft de blauwdruk gebaseerd op die van ziekenhuizen.

In de typische ziekenhuiscomplexen is de vormgeving een letterlijke vertaling van het aantal beschikbare 'bedden' – de rekeneenheid voor overheidsfinanciering in de zorgsector. Het resultaat is een complex van serieel geschikte kamers en aan elkaar geknoopte gangen. De typologie van het beddenhuis druppelt neer vanuit algemene ziekenhuizen op zowat alle residentiële bouwprogramma's in de zorg. De complexen hebben een generieke kwaliteit. Het doet er niet toe of bewoners al dan niet bedlegerig zijn. Een wzc kan morgen met gemak dienst doen als materniteit.

De onverschillige logica van het beddenhuis zet zich door in de omgeving. Het wzc is een wereld op zich en heeft weinig uitstaans met de omliggende wijk of het dorp. Het aloude ideaal van de separatie, waarbij zorgbehoevende mensen uit de samenleving verwijderd werden, is springend. Generaties scheiden was niet alleen een sanitaire maatregel tijdens de coronacrisis, dat was ook ervoor al zo, al bleef de voordeur toen openstaan. Geen wonder dat tijdens de lockdown snel geschakeld werd en

het wzc effectief los van de realiteit kwam te staan.

Onzichtbare zorg

Enkele jaren geleden startte de toenmalige Vlaamse bouwmeester Peter Swinnen, in samenwerking met toenmalig minister Jo Van Deurzen (CD&V), een zoektocht naar innovatie in de zorgarchitectuur. De centrale gedachte was 'onzichtbare zorg': zorginstellingen deel laten uitmaken van het normale stadsweefsel. In het kader van de Open Oproep werden bijzondere ontwerpen gerealiseerd, zoals de uitbreiding van Huis Perrekes – waar mensen met dementie opgevangen worden – in de voormalige doktersvilla aan het dorpsplein van Oosterlo en De Drie Platanen in Oostende, waar het woonzorgcentrum de poort is naar het achterliggende park.

Het gebouw dwingt een ouderenzorg af die vertrekt vanuit de kleine kamer met bed, tafel en sanitair

De coronacrisis toont dat de omgekeerde beweging ook nodig is: hoe kan de buitenwereld deel worden van het leven in een wzc? Het is inmiddels gebruikelijk dat vrijwilligers aan de slag gaan in de cafetaria en moestuin of helpen bij sociale activiteiten. Maar de architectuur blijft een eendimensionale relatie tussen zorgverlener en -nemer dicteren. Het gebouw dwingt een ouderenzorg af die vertrekt vanuit de kleine kamer met bed, tafel en sanitair. Bezoek kan alleen via de grote poort. En zo werd tijdens de lockdown een regeling voor elementair menselijk contact ondenkbaar. Dankzij de architectuur zat er niets anders op dan zwaaien aan het venster of skypen vanuit je kot.

'De complexen zijn generiek. Een wzc kan evengoed dienst doen als materniteit.' © photo news

kort & bondig

Vrouwen zijn geen minderheid

Je moet op eieren lopen als je iets over 'mensen van kleur' of over de lgbtq-gemeenschap zegt of zingt. Maar over vrouwen? Ik zou de kost niet willen geven aan de rappers en hiphoppers 'van kleur' die op een knie gaan zitten tegen racisme, maar over vrouwen te keer blijven gaan als hoeren en sletten, kortom, om het cru te zeggen, als een lijf met een aantal openingen waarin je ongenadig je penis duwt. En ik wil nog minder de kost geven aan al de progressieve luiden die nog altijd vrouwen in een hoek zetten.

Vandaag vroeg ik me, als ouderwetse

feministe, bijna wanhopig af of ik de enige was die tegen het plafond ging bij het lezen van het opiniestuk van Ian Buruma (*DS 7 juli*). In de laatste paragraaf neemt hij het op voor 'vrouwen, zwarten en andere benadeelde minderheden'. Vrouwen een minderheid? Het is geen opinie maar een feit dat vrouwen iets meer dan de helft van de wereldbevolking, en dus allesbehalve een minderheid, vormen. Het is geen opinie maar een feit dat de meeste minderheden voor de helft ook nog eens uit vrouwen bestaan, en dat die vrouwen maar al te vaak ten tweede maal onderdrukt worden, niet in naam van een 'witte' maar van een geïmporteerde 'cultuur'.

Maar die feiten ontgaan onze woke culturele elite die op de bres staat tegen racisme, maar weinig militant is over seksisme.

Ze heeft zelfs de term 'sekswerkers' uitgevonden voor prostituees, zogenaamd uit respect. De term – naar analogie met bijvoorbeeld maatschappelijk werkers – lijkt vooral bedoeld om mannen met een gerust geweten naar bordelen te laten gaan, en te vergeten hoezeer de prostitutie in overgrote mate draait op wreedaardige trafiek in en uitbuiting van meisjes en vrouwen. Overigens, ik kan me niet voorstellen dat ook de meest woke ouder voor zijn of haar dochtertje de ambitie heeft dat ze ooit als een stuk koopwaar bloot in een vitrine zit. Of dat die ouder in de wolken is als zoonlief met een vriendin thuiskomt en zegt dat ze een fantastische 'sekswerker' is die bovendien bereid is de mannen van de familie een korting te geven.

Het artikel van Buruma gaat niet over

dat aspect van de uitbuiting van vrouwen. Hij keert zich tegen de intellectuele dictatuur van de politiek correcte moraalridders, iets dat overigens maanden geleden ook het onderwerp was van een briljant essay in *DS Weekblad*. Daarin schreef de Nederlandse journalist en schrijver Arjen van Veelen dat die dictatuur 'de genadeloosheid van kinderbreinen en de intellectuele eerlijkheid van een sprinkhanenplaag' heeft. Dat is helemaal juist, met als bezwarende factor dat zelfs sommige bestrijders van die plaag, zoals Buruma, een even blinde vlek hebben over de plaats van vrouwen.

Mia Doornaert

Onafhankelijk expert in internationale betrekkingen en columnist van deze krant.